



Między wiedzą a władzą

BEZPIECZEŃSTWO
W ERZE INFORMACJI

REDAKCJA

Piotr Bajor
Artur Gruszcza



Między wiedzą a władzą



SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

120

Między wiedzą a władzą

**BEZPIECZEŃSTWO
W ERZE INFORMACJI**

REDAKCJA

**Piotr Bajor
Artur Gruszczak**



Kraków

© Copyright by individual authors, 2019

Recenzent

dr hab. Renata Duda, UW

Redakcja

Patrycjusz Piławski

Projekt okładki

Marta Jaszcuk

Publikacja sfinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ ze środków na działalność upowszechniającą naukę oraz Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ ze środków na działalność statutową

ISBN 978-83-8138-000-3

KSIEGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

www.akademicka.pl

Spis treści

PIOTR BAJOR, ARTUR GRUSZCZAK	
Między wiedzą a władzą – o związkach między informacją, wiedzą i bezpieczeństwem	7
HALINA ŚWIEBODA	
Działania w wojnie informacyjnej przeciwko państwu a możliwości obrony.....	19
JOANNA ŚWIĄTKOWSKA	
Środki budowy zaufania w cyberprzestrzeni jako instrument budowy stabilności międzynarodowej	41
MARTA GĘBSKA	
Tajemnica bankowa i raje podatkowe jako wyzwanie dla bezpieczeństwa państw.....	53
AGNIESZKA CZUBIK	
Standardy ochrony danych osobowych przekazywanych między Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi w związku ze zwalczaniem terroryzmu i przestępczości	69
DOMINIKA DZIWIŚ	
Bezpieczeństwo danych osobowych w erze Big Data – ograniczenia i dylematy stosowania „prawa do bycia zapomnianym”	87
EWA SZCZEPANKIEWICZ-RUDZKA	
Ochrona danych osobowych w krajach Maghrebu. Stan prawny i czynniki wpływające na dynamikę rozwoju	103
FILIP TERESZKIEWICZ	
Unia Europejska jako aktor w obszarze bezpieczeństwa cybernetycznego: w pułapce samopercepcji?	119
KATARZYNA SIENKIEWICZ-MAŁYJUREK	
Komunikowanie w zarządzaniu bezpieczeństwem publicznym	139
EWA FRANKOWSKA, ANETA KUŁAKOWSKA	
Kierowanie i przywództwo w zarządzaniu a organizacja bezpieczeństwa pracy.....	153
DARIUSZ WRÓBLEWSKI, MAGDALENA POKORA-LASKOWSKA, JOANNA SADOWSKA	
EmerGent – media społecznościowe w kontekście wyzwań dla systemu ratowniczego i struktur zarządzania kryzysowego	173

BARBARA CURYŁO

Dyplomacja publiczna w kontekście rozwiązywania konfliktów: rozważania teoretyczne
w odniesieniu do zasadności i użyteczności jej stosowania..... 195

MAGDALENA KANIA

Sub-state Governments as Rising International Actors. The Case of Human
Security..... 211

BEATA JAGIEŁŁO

Dialog kultur w teorii i praktyce..... 225

KAMILA SCHÖLL-MAZUREK

Niemiecka polityka integracyjna a sytuacja Polaków w Niemczech po 2011 roku..... 245

PIOTR BAJOR

Conditions and Implementation of the Energy Policy of the Russian Federation 261

MAREK CZAJKOWSKI

Prawo kosmiczne a bezpieczeństwo międzynarodowe – stan obecny i możliwe
kierunki ewolucji..... 271

ARTUR GRUSZCZAK

Rola rozpoznania geopolitycznego w polityce bezpieczeństwa Unii Europejskiej 295

Wybrana bibliografia 311

Spis tabel 319

Spis wykresów, schematów i rysunków 320

Indeks osobowy 321

O autorach..... 327

Piotr Bajor
Artur Gruszcza

Między wiedzą a władzą – o związkach między informacją, wiedzą i bezpieczeństwem

ABSTRACT: Security in the information age is determined by the constellation of factors referring to knowledge and power. The historical and philosophical tradition of studying these connections, derived from the Aristotelian thought, based on Bacon's perspective, and nowadays identified with Michel Foucault, is combined with ongoing deliberations on the role of information, knowledge and communication in the policies of national and international security. This chapter is an introduction to the issue of knowledge and power in the information age, undertaken in various ways by the authors of this collective volume.

KEYWORDS: security, knowledge, power, information, Michel Foucault

Nie ulega wątpliwości, że we współczesnym, podzielonym i coraz bardziej zróżnicowanym świecie informacja jest spoiwem łączącym oddalające się od siebie organizacje międzynarodowe, regiony i wspólnoty lokalne. Czynniki ekonomiczne, technologiczne, komunikacyjne coraz mocniej ścierają się z uwarunkowaniami kulturowymi, ideologicznymi, światopoglądowymi i społecznymi, wywołując rosnące napięcia w procesie rozwoju cywilizacyjnego. Globalna sieć internetowa oraz telefonia komórkowa stworzyły potężne platformy komunikacyjne, w szczególności media społecznościowe, które w coraz większym stopniu wpływają na bezpieczeństwo lokalne, narodowe

i międzynarodowe. Infosfera przenika współczesne procesy polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, określając ich naturę, kierunek i bieg oraz warunkując zakres i charakter ich skutków. Bezpieczeństwo w erze informacji coraz wyraźniej sytuuje się między ośrodkami władzy i centrami decyzyjnymi a źródłami informacji i wiedzy.

Konstelacja wiedzy i władzy jest określona historycznie i filozoficznie. Źródła refleksji nad tym zagadnieniem można znaleźć w etycznych dociekaniach Arystotelesa, szczególnie w rozważaniach nad związkiem wiedzy naukowej (*episteme*), domniemanej (*doksa*) i stosowanej (*techné*) z roztropnością (*phronesis*) rozumianą jako „trwała dyspozycja do działania opartego na trafnym rozważeniu tego, co dla człowieka jest dobre lub złe”¹. Stagiryta przypisywał roztropność „tym, którzy biegli są w sztuce zarządzania domem i państwem”². Ponieważ roztropność to mądrość praktyczna, można ją utożsamiać z władzą jako umiejętnością rządzenia państwem, gdyż roztropność i polityka stanowią taką samą trwałą dyspozycję³.

Sformułowanie zasady ścisłego związku wiedzy i władzy było dziełem Franciszka Bacona. Utożsamiał on wiedzę z władzą rozumianą jako zarówno *potentia*, jak i *potestas*. W jednym z aforyzmów zawartych w księdze pierwszej *Novum Organum* pisał: „Wiedza i potęga ludzka to jedno i to samo, gdyż nieznanomość przyczyny pozbawia nas skutku. Nie można bowiem przyrody zwyciężyć inaczej niż przez to, że się jej słucha, i to, co przy rozważaniu gra rolę przyczyny, w działaniu staje się niejako regułą”⁴. Zwracając uwagę na doniosłość poznania ludzkiego, uznawał wiedzę za narzędzie praktycznego działania, ale i za zestaw opartych na technologiach instrumentów dyscyplinujących człowieka w jego codziennym, praktycznym bytowaniu⁵.

Baconowska refleksja nad wiedzą jako instrumentem panowania nad naturą znalazła odbicie w roztoczonej przez Michela Foucaulta ponowoczesnej wizji władzy i wiedzy jako przenikających się elementów nowych form dyskursów kształtujących społeczeństwo jako przedmiot biopolityki (władzy nad życiem) wyposażony w pamięć kulturową i komunikacyjną. Wielki francuski postmodernista przekonująco pokazał, jak praktyki dyskursywne determinują modele i techniki władzy i rządzenia. Dominujące w każdym społeczeństwie dyskursy, pretendujące do miana prawdziwych (jako sekwencje aktów prawdy), kształtują wiedzę jako aspekt rządzenia ułatwiający sprawowanie władzy nad jednostką i społeczeństwem. Foucault pisał: „Wypada raczej

¹ Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, przeł. D. Gromska, Warszawa 1982, VI 5. 1140 b 20.

² *Ibidem*, VI 5. 1140 b 5.

³ *Ibidem*, VI 7. 1141 b 10, VI 8. 8. 1142 a 3.

⁴ F. Bacon, *Novum Organum*, przeł. J. Wikarjak, Warszawa 1955, s. 57.

⁵ J. M. Rodríguez García, *Scientia Potestas Est – Knowledge Is Power: Francis Bacon To Michel Foucault*, „Neohelicon” 2001, t. 28, nr 1, s. 112.

uznać, że władza produkuje wiedzę (ale nie dlatego po prostu, że faworyzuje ją, gdy ta jej służy, lub wykorzystuje, gdy jest użyteczna); że władza i wiedza wprost ze sobą się wiążą; że nie ma relacji władzy bez skorelowanego z nimi pola wiedzy, ani też wiedzy, która nie zakłada i nie tworzy relacji władzy”⁶.

Foucaultowska koncepcja „władzy/wiedzy” odradza się w epoce informacji w nowym kształcie, korespondując z ujmowaniem bezpieczeństwa w formule technologii polityki, skupiającej się na proaktywnym nadzorze, rządzeniu przez ostrzeganie oraz wykorzystywaniu wiedzy o świecie dla wzmocnienia instytucji i struktur władzy. Polityczny wymiar wiedzy, tak mocno eksponowany przez Foucaulta⁷, współbrzmi z dyskursami władzy, które wnikają coraz głębiej w życie publiczne, działania społeczne i zachowania jednostki. Kapilarna – używając określenia spopularyzowanego przez Foucaulta – usieciowiona struktura biowładzy (panowania nad populacją) nasycza wzajemne relacje między rządzącymi a rządzonymi pierwiastkami wiedzy o coraz większym zakresie interpretacyjnym. Splot wiedzy i władzy przybiera coraz bardziej różnorodne formy, zacieśniając więzy łączące instytucje władzy państwowej z obywatelami, organizacjami pozarządowymi, grupami interesu, wspólnotami etnicznymi, ruchami religijnymi, często przekraczającymi granice państw i przełamującymi bariery kulturowe i mentalne. Współczesne, upolitycznione, zideologizowane i zwirtualizowane dyskursy władzy powstają w rozciąganej przez technologie i urządzenia informatyczno-komunikacyjne infosferze, w której kreowanie informacji staje się codzienną praktyką setek milionów osób na kuli ziemskiej, a pozyskiwanie i przetwarzanie danych jest domeną sztucznej inteligencji.

Perspektywa informacyjna jest kluczowa dla współczesnych koncepcji i modeli bezpieczeństwa. Informacja jest nie tylko formą interpretacji danych odwzorowujących fragment rzeczywistości. Nie tylko pozwala na konceptualizację pewnego obiektu czy stanu, ale i umożliwia wyodrębnienie oraz oznaczenie jego właściwości swoistych (osobliwości) i strukturalnych (prawidłowości). Informacja tworzy nową narrację dla polityki, kultury, społeczeństwa, gospodarki. Kierowanie, administrowanie, zarządzanie i rządzenie to procesy regulujące funkcjonowanie podmiotów polityki bezpieczeństwa poprzez procesy decyzyjne wymagające stałego dostępu do danych i informacji, które – poddane przetwarzaniu i analizie – dostarczają wiedzy o obserwowanych zjawiskach i procesach. Optymalizacja decyzji w kluczowych sprawach dotyczących bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, ładu publicznego, pokojowego współistnienia

⁶ M. Foucault, *Historia seksualności*, przeł. B. Banasiak, T. Komendant, K. Matuszewski, Warszawa 2000, s. 28.

⁷ Idem, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, przeł. T. Komendant, Warszawa 2011.

aktorów stosunków międzynarodowych, rozwiązywania konfliktów i łagodzenia sporów staje się warunkiem skuteczności rządzenia i legitymizacji podmiotów władzy. Wiedza uzyskana w wyniku rozbudowanej świadomości strategicznej, rozpoznania sytuacyjnego i analizy operacyjnej to nieodzowny element współczesnego zarządzania bezpieczeństwem. Przesłanki tej wiedzy, w szczególności dane, informacja i metody ich analizy, stają się elementem zarówno współpracy, jak i rywalizacji. W skrajnej postaci są elementem konfrontacji, a nawet walki, angażującej instrumenty i zasoby o charakterze militarnym. Wojna informacyjna, wrogie działania w cyberprzestrzeni, manipulacja informacją oraz dezinformacja jednostek i grup społecznych stają się narzędziami wpływu, ingerencji, a nawet agresji, stosowanymi zarówno przez państwa (np. Federacja Rosyjska, Chińska Republika Ludowa, Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna), jak i – znacznie częściej – podmioty pozapaństwowe: i te dobrze zorganizowane, jak np. Państwo Islamskie albo Anonimowi (*Anonymous*), i te działające indywidualnie (hakerzy)⁸.

Przedmiotem, a coraz częściej celem działań uczestników walki informacyjnej i ofensywnych operacji w cyberprzestrzeni stają się zwykli mieszkańcy, użytkownicy Internetu, aktywni członkowie sieci społecznościowych, często nieświadomi zagrożeń ich prywatności i bezpieczeństwa ze strony „drapieżnych” podmiotów grasujących w cyberprzestrzeni w poszukiwaniu łatwych ofiar. Przechwycenie „wrażliwych” danych dotyczących tożsamości, zasobów finansowych, stanu zdrowia czy kompetencji zawodowych jednostki może prowadzić do poważnego zakłócenia poczucia bezpieczeństwa, a także naruszenia formalnego statusu jednostki w społeczeństwie i państwie. W związku z tym prawna, polityczna i techniczna ochrona jednostki, będąca trwałym elementem bezpieczeństwa cybernetycznego, staje się jednym z najpoważniejszych zadań stawianych współczesnemu państwu działającemu zarówno w polityce wewnętrznej, jak i na arenie międzynarodowej⁹. Ochrona obywateli, ich zasobów, infrastruktury oraz struktur władzy przed zagrożeniami cybernetycznymi włączona jest w ramy systemów zarządzania kryzysowego i komunikowania strategicznego. Systemy te w coraz bardziej interaktywny sposób integrują się z sieciami informacyjno-komunikacyjnymi, nie tylko

⁸ Zob. np. R. Rajczyk, *Nowoczesne wojny informacyjne*, Warszawa 2016; A. Żebrowski, *Walka informacyjna w asymetrycznym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Wybrane problemy*, Kraków 2016; M. Moore, *Democracy Hacked. Political Turmoil and Information Warfare in the Digital Age*, London 2018; S. Macdonald, *Propaganda and Information Warfare in the Twenty-First Century. Altered images and deception operations*, London–New York 2007; E. Waltz, *Information Warfare. Principles and Operations*, Boston–London 1998.

⁹ *Data Protection and Privacy. The Age of Intelligent Machines*, red. R. Leenes, R. van Brakel, S. Gutwirth, P. De Hert, Oxford–Portland 2017; *Polska i europejska reforma ochrony danych osobowych*, red. nauk. E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz, Warszawa 2016.

dążąc do wykrywania i identyfikowania źródeł ryzyka i zagrożeń, ale i korzystając w rosnącym zakresie z technologii i systemów informatycznych do usprawniania organizacji, koordynowania działań, powiadamiania obywateli o zagrożeniach.

W erze informacji wzrasta rola komunikowania, mediacji i dyplomacji, zarówno w wymiarze krajowym, jak i w stosunkach międzynarodowych. Wiedza staje się cennym zasobem stosowanym w formalnych kontaktach dyplomatycznych między państwami, a także w dyplomacji publicznej¹⁰. Rozproszona władza międzynarodowa jest przynajmniej po części regulowana przez działania dyplomatyczne, angażujące nie tylko wyspecjalizowany korpus państw narodowych, ale i podmioty subpaństwowe oraz uczestników publicznych. Korzyści z tych różnorodnych form aktywności dla stanu bezpieczeństwa międzynarodowego, zwłaszcza rosnące znaczenie „miękkiej siły” dyplomacji publicznej, są wyraźnie dostrzegalne, choć ciągle odległe od ambitnych zamierzeń¹¹.

Jeśli popatrzymy na bezpieczeństwo jako przestrzeń, w której podmioty, ich role i instrumenty rozciągają się między dwiema płaszczyznami odniesienia: wiedzy (informacji) i władzy (rządzenia), otrzymujemy bogaty, różnorodny, choć niewolny od paradoksów i sprzeczności obraz zdarzeń i procesów angażujących rozlicznych aktorów, stosujących różne, często rozproszone zasoby i narzędzia dla wzmocnienia swego bezpieczeństwa w obliczu niepewności współczesnego świata. Ten złożony, czasami chaotyczny obraz stawia przed naukowcami coraz poważniejsze wyzwania w wymiarze kognitywnym, epistemologicznym i ontologicznym. Postrzeganie, rozumienie i wyjaśnianie złożoności współczesnych zjawisk i procesów bezpieczeństwa zanurzonego w infosferze niesie ze sobą wymóg wnikliwości, dociekliwości, metodologicznej dyscypliny i umiejętności kreowania nowej wiedzy w ujęciu tak teoretycznym, jak i praktycznym. Takie przeświadczenie towarzyszyło uczestnikom II Jagiellońskiej Konferencji Bezpieczeństwa zorganizowanej przez Zakład Bezpieczeństwa Narodowego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w dniach 21-22 września 2017 r.

Artykuły zawarte w niniejszej publikacji zbiorowej odzwierciedlają stan szerszej naukowej debaty nad treścią, formami, procesami i strukturami współczesnego bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w obliczu ekspansji infosfery, rosnącego napięcia między globalizacją a regionalizacją, proliferacji zagrożeń i wykorzystania informacji jako narzędzia konfrontacji i walki. Łatwość generowania informacji, niepewność źródeł wiedzy i skłonność do manipulowania nią stają się istotą współ-

¹⁰ Zob. B. Ociełka, *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1.

¹¹ *Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata*, red. M. Miedzińska, A. Kuszykiewicz, Warszawa 2017.

czesnego dylematu bezpieczeństwa, determinując działania państw i ich społeczeństw, jak również ponadnarodowych ruchów społecznych i organizacji międzynarodowych.

Zagadnienia bezpieczeństwa informacyjnego, w tym ochrony danych osobowych, wybranych aspektów cyberbezpieczeństwa i zagrożeń sieciowych, otwierają niniejszą monografię. Rozważania te rozpoczyna Halina Świeboda, której artykuł został poświęcony wojnie informacyjnej we współczesnym świecie. Autorka podkreśla, że atak informacyjny może dotyczyć każdej sfery funkcjonowania państwa i wyrządzić bardzo poważne szkody. Halina Świeboda wskazuje również, że wojna informacyjna jest specyficzną płaszczyzną walki o ludzką świadomość. W tym kontekście podkreśla uległość człowieka wobec manipulacji i propagandy, co skutkuje bardzo poważnymi zagrożeniami w tym zakresie. W dalszej części artykułu autorka analizuje, jak powyższe uwarunkowania mogą wpłynąć na odgórne zarządzanie zasobami ludzkimi i zostać wykorzystane do rozpoczęcia konfliktu lub rebelii. Wskazuje także na intensyfikację powyższych działań w cyberprzestrzeni, zarówno ze strony podmiotów państwowych, jak i pozapaństwowych, wykorzystujących nowoczesne media do osiągania własnych interesów i korzyści w ramach prowadzonej wojny informacyjnej. Do osłabienia poziomu konfrontacji w cyberprzestrzeni może przysłużyć się wola współpracy państw na rzecz wspólnych ustaleń związanych z pokojowym wykorzystaniem przestrzeni cybernetycznej. Ta problematyka została podjęta przez Joannę Świątkowską w rozdziale o środkach budowy zaufania w cyberprzestrzeni. Autorka twierdzi, iż instrument wzmocnienia stabilności międzynarodowej w postaci takich środków jest wymuszony traktowaniem cyberprzestrzeni jako areny rywalizacji, potencjalnych ataków i wrogich działań, które są poważnym zagrożeniem dla bezpieczeństwa i mogą prowadzić do eskalacji konfliktów. Analizuje poszczególne mechanizmy zabezpieczające, których celem jest wzmocnienie stabilności funkcjonowania cyberprzestrzeni.

Zwiększenie bezpieczeństwa cyberprzestrzeni jest szczególnie ważne w odniesieniu do międzynarodowych przepływów finansowych. W dobie elektronizacji usług finansowych i wirtualizacji pieniądza, przestrzeganie norm regulujących sektor bankowy i – szerzej – rynki finansowe staje się ważnym elementem bezpieczeństwa międzynarodowego. W tym kontekście Marta Gębska analizuje problem tajemnicy bankowej i funkcjonowania rajów podatkowych jako wyzwania dla bezpieczeństwa państw oraz organizacji międzynarodowych. Autorka przedstawia różnorodne pojęcia rajów podatkowych oraz podaje definicje tajemnicy bankowej zgodnie z przepisami prawa polskiego. Następnie przedmiotem analizy są działania podejmowane przez różne organizacje i struktury współpracy międzynarodowej na rzecz walki z procederem unikania płacenia podatków i prania brudnych pieniędzy.

Bezpieczeństwo transakcji finansowych w dużej mierze zależy od dostępu organów kontroli finansowej do danych osobowych, a także możliwości ich transnarodowego przekazywania właściwym podmiotom zagranicznym. Ta kwestia pojawia się w kolejnym artykule autorstwa Agnieszki Czubik. Analizuje ona standardy ochrony danych osobowych przekazywanych wzajemnie przez Unię Europejską i Stany Zjednoczone w ramach współpracy w walce z terroryzmem i międzynarodową przestępczością zorganizowaną. Czubik omawia rozwój tej współpracy, a także różnorodne aspekty odpowiedzialności UE i USA w zakresie prawa jednostki do bezpieczeństwa i ochrony dotyczącej jej informacji. W dalszej części zostały dokładnie scharakteryzowane poszczególne umowy między UE i USA, a także przyjęte rozwiązania prawne, ze szczególnym uwzględnieniem programu „Privacy Shield”.

Bezpieczeństwo danych osobowych stanowi również przedmiot rozważań Dominiki Dziwisz w kontekście nowych uregulowań funkcjonujących w UE. Wraz z wejściem w życie w maju 2018 r. rozporządzenia w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych (RODO) pojawiły się liczne zagadnienia szczegółowe dotyczące konsekwencji stosowania nowego instrumentu prawa UE. Przedmiotem analizy jest w szczególności kwestia tzw. prawa do bycia zapomnianym (ang. *right to be forgotten*). W tym kontekście przedmiotem analizy są przewidziane prawem możliwości usunięcia wszelkich informacji w systemie oraz ewentualności jego zastosowania w praktyce.

Ewa Szczepankiewicz-Rudzka w kolejnym rozdziale analizuje ochronę danych osobowych w odniesieniu do stanu prawnego w państwach Maghrebu oraz czynników mających wpływ na ich rozwój. Autorka stwierdza, że mimo podejmowanych różnorodnych działań w tym zakresie wybrane kraje Afryki Północnej w dalszym ciągu nie zapewniają odpowiedniego poziomu ochrony prawnej oraz przestrzegania przyjętych norm. Szczepankiewicz-Rudzka analizuje wybrane przypadki w poszczególnych państwach Maghrebu i przedstawia złożone uwarunkowania stojące na przeszkodzie przyjęciu stosownych standardów prawnych oraz ich skutecznej implementacji.

W kolejnym rozdziale, autorstwa Filipa Tereszkiewicza, została podjęta problematyka bezpieczeństwa cybernetycznego w kontekście aktywności UE na tym polu, w szczególności jej zdolności do skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom i aktywnych działań w zakresie ich zwalczania. Autor analizuje kilka ostatnich dekad kształtowania podmiotowości UE w sferze bezpieczeństwa, w tym również w aspekcie bezpieczeństwa cybernetycznego. Formułuje koncepcję „samopercepcji wspólnoty” na tle ambicji wzmocnienia „potęgi normatywnej” UE i tę kwestię przedstawia w kontekście strategii bezpieczeństwa UE oraz poszczególnych aktów prawnych odnoszących się do tego zagadnienia. Na podstawie przeprowadzonych badań Tereszkiewicz podaje

argumenty na rzecz tezy, iż UE stara się podejmować aktywną działalność normatywno-instytucjonalną dowodzącą racjonalności jej statusu jako aktora w obszarze bezpieczeństwa cybernetycznego.

Kolejna część książki dotyczy zagadnień związanych z procesami zarządzania kryzysowego, komunikowania, jak również przywództwa w zarządzaniu i organizacji bezpieczeństwa pracy. Bezpieczeństwo publiczne państwa zależy od różnorodnych czynników i skomplikowanych procesów, wśród których ogromną rolę odgrywa efektywne komunikowanie. Problematyce tej poświęcony jest rozdział Katarzyny Sienkiewicz-Małyjurek, która podkreśla znaczenie komunikowania w aspekcie podejmowania odpowiednich decyzji i prowadzenia skutecznych działań. Autorka analizuje również błędy, które pojawiały się w trakcie podjętych akcji ratowniczych i innych działań operacyjnych. Podkreśla, że ich efekty nie tylko mogłyby utrudnić rozwiązanie problemu, ale i sprokurować nowe dylematy i zagrożenia. Przedmiotem rozważań Sienkiewicz-Małyjurek jest system zarządzania bezpieczeństwem publicznym w Polsce. Autorka na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych i wywiadów swobodnych analizuje poziom komunikowania pomiędzy kluczowymi podmiotami krajowego systemu zarządzania bezpieczeństwem publicznym i wskazuje na najpoważniejsze problemy w tym zakresie.

Istotnym elementem systemu zarządzania jest odpowiedni poziom przywództwa i organizacji bezpieczeństwa pracy. Materia ta została poruszona w artykule Ewy Frankowskiej i Anety Kułakowskiej. Autorki analizują teoretyczne i praktyczne kwestie dotyczące kierowania w procesie zarządzania bezpieczeństwem danej organizacji. Na tym tle omówione zostały przepisy prawne dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy, jak również poczucie bezpieczeństwa pracowników wybranych firm usługowych w województwie mazowieckim. W trakcie prowadzonych badań socjologicznych Frankowska i Kułakowska starały się zweryfikować praktyczne zastosowanie teorii skutecznego zarządzania bezpieczeństwem oraz postrzeganie przez poszczególnych pracowników tych procesów. Wykazały, że kierownictwo przedsiębiorstw zwraca coraz większą uwagę na bezpieczeństwo i higienę pracy, co prowadzi do wniosku, że standardy w tym zakresie można uznać za spełnione.

Znaczenie mediów społecznościowych oraz ich wpływ na funkcjonowanie struktur zarządzania kryzysowego oraz systemu ratowniczego jest tematem kolejnego rozdziału. Dariusz Wróblewski, Magdalena Pokora i Joanna Sadowska analizują te kwestie przez pryzmat projektu EmerGent, który dotyczy możliwości użycia mediów społecznościowych w sytuacjach nadzwyczajnych. Podstawą ich rozważań są wyniki badań roli mediów społecznościowych w procesie komunikowania, przeprowadzonych w 30 państwach Europy. Autorzy wskazują na stojące przed służbami ratowniczymi i całym

systemem zarządzania kryzysowego wyzwania, które są konsekwencją zmieniającego się modelu współczesnej komunikacji i rosnącego znaczenia mediów społecznościowych. W związku z tym formułują pewne rekomendacje związane z zastosowaniem nowoczesnych form komunikacji i mediów społecznościowych w pracach poszczególnych służb ratowniczych i całościowym funkcjonowaniu systemu zarządzania kryzysowego.

Kolejne trzy artykuły niniejszej publikacji dotyczą problematyki dyplomacji publicznej, dialogu kultur i pomocy rozwojowej. We współczesnym świecie doszło do zasadniczej zmiany roli, jaką odgrywa klasycznie rozumiana dyplomacja w zakresie rozwiązywania konfliktów. Praktyką coraz częściej stosowaną przez państwa jest wykorzystywanie właśnie dyplomacji publicznej. Tej problematyce jest poświęcony artykuł Barbary Curyło, która analizuje dyplomację publiczną przez pryzmat jej komplementarności z tradycyjnymi środkami i mechanizmami dyplomatycznymi. Autorka podkreśla nowoczesność form dyplomacji publicznej i tym samym jej wzrastającą rolę we współczesnych stosunkach międzynarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązywania konfliktów i zarządzania nimi.

Aktywności, która w pewnym sensie również związana jest z dyplomacją publiczną, poświęcony jest kolejny artykuł autorstwa Magdaleny Kani. Postrzega ona to zagadnienie przez pryzmat działalności rządów subnarodowych, ze szczególnym uwzględnieniem różnych form pomocy rozwojowej. Istotną i coraz bardziej znaczącą rolę odgrywają zdecentralizowani aktorzy wewnątrzpaństwowi, którzy podejmują różnorodne działania w państwach rozwijających się i dysfunkcyjnych, w celu poprawy poziomu życia i bezpieczeństwa ludzkiego. W swoich rozważaniach Kania przyjmuje założenie, że istnieje bezpośredni i nierozzerwalny związek pomiędzy rozwojem a bezpieczeństwem, które wzajemnie na siebie oddziałują, tworząc zróżnicowane uwarunkowania dla prowadzenia polityki pomocy rozwojowej.

Z powyższymi zagadnieniami częściowo związany jest kolejny instrument polityki zagranicznej państw i organizacji, czyli dialog międzykulturowy, o którym pisze Beata Jagiełło. Autorka analizuje uwarunkowania, rolę i znaczenie kultury jako elementu inicjatyw międzynarodowych i dialogu podejmowanego przez poszczególne kraje i instytucje międzynarodowe. W tym zakresie omawia konkretne przykłady współpracy i wskazuje, jak dialog międzykulturowy może wpływać na uwarunkowania międzynarodowe i współpracę w danym regionie świata.

Ostatnie rozdziały publikacji zostały poświęcone bezpieczeństwu w wymiarze społecznym, energetycznym i przestrzennym. W swoim artykule Kamila Schöll-Mazurek omawia politykę integrowania imigrantów w Niemczech na przykładzie polskiej emigracji zarobkowej po 2011 r. Autorka przedstawia migrację w politologicznych kategoriach pojęciowych i analizuje jej uwarunkowania, jak również konkretne

mechanizmy integracyjne wdrażane przez państwo niemieckie. Schöll-Mazurek na gruncie analizy porównawczej wykazała, jak prowadzona polityka migracyjna wpływa na proces integracji i asymilacji zamieszkującej Niemcy licznej społeczności Polaków.

Rozdział autorstwa Piotra Bajora dotyczy natomiast polityki energetycznej Federacji Rosyjskiej. Autor analizuje uwarunkowania tej polityki, założenia strategiczne wskazane w poszczególnych dokumentach państwowych, jak również jej wpływ na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Bajor omawia także poszczególne projekty dywersyfikacyjne szlaków dostaw rosyjskiego gazu i wskazuje na ich konsekwencje dla bezpieczeństwa energetycznego regionu Europy Środkowej i Wschodniej.

Marek Czajkowski analizuje obecne uwarunkowania i potencjalne kierunki ewolucji prawa kosmicznego, a także wpływ tych procesów na bezpieczeństwo międzynarodowe. Autor omawia proces genezy prawa kosmicznego, jak również wskazuje na kluczowe pojęcia odnoszące się do tego zagadnienia. W dalszej części artykułu analizuje najważniejsze regulacje dotyczące prawa kosmicznego, a także wprowadza element prognostyczny związany z potencjalną militaryzacją przestrzeni kosmicznej i jej skutkami dla bezpieczeństwa międzynarodowego.

Ostatni rozdział, autorstwa Artura Gruszcza, porusza zagadnienie wykorzystania przestrzeni kosmicznej do rozpoznania geoprzestrzennego jako zorganizowanego, opartego na zaawansowanych technologiach procesu wytwarzania rozbudowanej wiedzy sytuacyjnej o cechach fizycznych i naturalnych Ziemi oraz procesach zachodzących na jej powierzchni. Jest to istotny czynnik wspomagający procesy podejmowania decyzji przez państwa, ich organy oraz organizacje międzynarodowe. Ta ostatnia kategoria podmiotu stosunków międzynarodowych jest płaszczyzną odniesienia procesu instytucjonalizacji rozpoznania geoprzestrzennego, czego przykładem jest UE. Charakteryzując rozwiązania instytucjonalne oraz działania operacyjne UE, Gruszcza uzasadnia tezę o rosnącej roli rozpoznania geoprzestrzennego w formowaniu świadomości strategicznej decydentów w kluczowych obszarach bezpieczeństwa UE.

Bibliografia

Monografie

Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, przeł. D. Gromska, Warszawa 1982.

Bacon F., *Novum Organum*, przeł. J. Wikarjak, Warszawa 1955.

Dyplomacja publiczna wobec wyzwań współczesnego świata, red. M. Miedzińska, A. Kuszykiewicz, Warszawa 2017.

- Foucault M., *Historia seksualności*, przeł. B. Banasiak, T. Komendant, K. Matuszewski, Warszawa 2000.
- Foucault M., *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, przeł. T. Komendant, Warszawa 2011.
- Macdonald S., *Propaganda and Information Warfare in the Twenty-First Century. Altered images and deception operations*, London–New York 2007.
- Moore M., *Democracy Hacked. Political Turmoil and Information Warfare in the Digital Age*, London 2018.
- Polska i europejska reforma ochrony danych osobowych*, red. nauk. E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz, Warszawa 2016.
- Rajczyk R., *Nowoczesne wojny informacyjne*, Warszawa 2016.
- Waltz E., *Information Warfare. Principles and Operations*, Boston–London 1998.
- Żebrowski A., *Walka informacyjna w asymetrycznym środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego. Wybrane problemy*, Kraków 2016.

Artykuły w czasopismach naukowych

- Ociepka B., *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, „Przegląd Strategiczny” 2012, nr 1.
- Rodríguez García J. M., *Scientia Potestas Est – Knowledge Is Power: Francis Bacon to Michel Foucault*, „Neohelicon” 2001, t. 28, nr 1, <https://www.doi.org/10.1023/A:1011901104984>.

Współczesne bezpieczeństwo jest przestrzenią rozciągającą się między dwiema płaszczyznami: wiedzą (informacją) i władzą (rządzeniem). Patrząc z tej perspektywy, otrzymujemy bogaty, różnorodny, choć niewolny od paradoksów i sprzeczności obraz zda-

rzeń i procesów angażujących rozlicznych aktorów, stosujących różne metody i narzędzia dla wzmocnienia swego bezpieczeństwa w obliczu niepewności współczesnego świata. Ten złożony, czasami chaotyczny obraz odzwierciedla treść, formy, procesy i struktury współczesnego bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w obliczu ekspansji infosfery i wykorzystania informacji jako narzędzia konfrontacji i walki. Łatwość generowania informacji, niepewność źródeł wiedzy i skłonność do manipulowania nią stają się istotą współczesnego dylematu bezpieczeństwa, determinującego działania państw i ich społeczeństw.



www.akademicka.pl

ISBN 978-83-8138-084-3



9 788381 380843